

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	9
<i>Вступне слово</i>	11
<i>Розділ 1.</i> Вирядження	13
<i>Розділ 2.</i> Гімалаї	21
<i>Розділ 3.</i> Потайна ущелина	34
<i>Розділ 4.</i> Східний льодовик Дгаулагірі	47
<i>Розділ 5.</i> У пошуках Аннапурни	63
<i>Розділ 6.</i> Велика нарада	87
<i>Розділ 7.</i> Мірісті-кхола	97
<i>Розділ 8.</i> Ребро	108
<i>Розділ 9.</i> Аннапурна	125
<i>Розділ 10.</i> Серп	149
<i>Розділ 11.</i> Тавір № 2	164
<i>Розділ 12.</i> Штурм	180
<i>Розділ 13.</i> Третє червня	192
<i>Розділ 14.</i> Трищина	202
<i>Розділ 15.</i> Лавина	218
<i>Розділ 16.</i> Ретирада	233
<i>Розділ 17.</i> У лісах Лете	250
<i>Розділ 18.</i> У рисових полях	267
<i>Розділ 19.</i> Горакхпур	280
<i>Розділ 20.</i> У житті є й інші Аннапурни	289

ПЕРЕДМОВА

Від часів Першої світової війни французькі альпіністи завжди були найсильнішими серед підкорювачів альпійських вершин. Те, як уdosконалилася за останні тридцять років техніка сходженень, справді вражає, і це заслуга передусім французів. Імена де Лепіне, Лагард, де Сегонь, Верне, Арман Шарле, П'єр Аллен назавжди ввійдуть в історію альпінізму. Тепер, уявивши свою першу восьмитисячну вершину, французькі альпіністи мають право стати лідерами в підкоренні Гімалаїв.

Історія підняття на Аннапурну показова і в певному сенсі унікальна. Той, хто стикався з проблемами сходження на високі гори, знає, які мізерні шанси досягнути вершини заввишки понад 7500 метрів, незалежно від пори року. Недарма успішні сходження на такі вершини ю досі можна перелічiti на пальцях однієї руки. Кожній із цих небагатьох успішних експедицій передували роки ретельного вивчення місцевості й кілька попередніх невдалих спроб штурму. Та під час експедиції на Аннапурну шляхи сходження були практично недослідженими. Треба було не тільки знайти прийнятний маршрут для штурму вершини; насамперед довелося з'ясувати, як дістатися підніжжя гори. Підкорення Аннапурни стало результатом потрійного успіху — дослідницької роботи, розвідування місцевості та власне сходження, — і все це в межах короткого проміжку часу між

Моріс Ерцог · Аннапурна

таненням зимових снігів і початком сезону дощів. Саме тому ця експедиція — видатне досягнення, яке викликає в усіх нас щирий захват і піднесення.

Очевидно, групі пощастило, що два альтернативні об'єкти були так близько один від одного. Та ця перевага водночас становила й перешкоду, бо розпорощувала їхню енергію й марнувала безцінний час. Дивовижна здатність збиратися на силі після невдач, уперто просуватися невідомою місцевістю, зосередитися для фінального виснажливого напруження — свідчення їхньої міцності духу, найвищої кваліфікації та цілеспрямованості.

Маю за честь привітати наших французьких колег із таким видатним досягненням у сходженні на гімалайські вершини. Можна не сумніватися, що їхній успіх є передвіником багатьох подальших перемог.

ЕРІК ШІПТОН
Серпень 1952 року

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ніколи раніше я не писав книжок і гадки не мав, яка це копітка робота. Часом я був уже близький до того, щоб кинути її. Та не зробив цього, бо мав тверду настанову від імені всіх, хто був зі мною, розповісти про цю неймовірно зухвалу пригоду, вижити в якій ми змогли, як мені тепер видається, лише завдяки низці неймовірних чудес.

Ця книжка — розповідь про змагання людей із Природою в її найжорстокіших проявах, про їхні страждання, надію і радість.

Я вважав своїм обов'язком чесно й відверто розповісти про те, як усе відбувалося, і намагався по змозі викласти нашу історію такою, як ми її бачили, відтворивши надзвичайну емоційну атмосферу, що панувала під час цієї подорожі.

Цю книжку я надиктував у Паризькому американському шпиталі в Неї, де й досі переживаю нелегкі дні.

В основі оповіді мої спогади про все те, що відбувалося. Якщо мій виклад подій точний і повний, то цим я завдячує передусім Марселью Ішаку, який самовіддано вів журнал експедиції — безцінний документ, над яким Марсель постійно працював, часом у розпал найгарячіших подій. Також мені неабияк допомогли особистий щоденник Луї Ляшенала й коментарі всіх друзів, які доповнювали мої спогади подробицями. Отже, ця книжка — плід нашої колективної праці.

Стиль моого викладу був надто розмовним, тож текст доводив до пугтя й причисував мій брат Жерар Ерцог — із ним пов'язані мої перші в житті радості від гірських сходжень, та й узагалі перші життєві враження. Якби я не знов, що можу покластися на його допомогу з редактуванням, і якби не його щоденна підтримка, то навряд чи впорався б із цим завданням.

У книжці не згадано імені Робера Буас — людини, яка зробила так багато для нашої експедиції; а проте його чуйність і дружнє ставлення були для мене живильним джерелом у найтяжчі години.

Ця книжка завжди буде дорога серцю кожного з нас, дев'ятьох членів експедиції. Разом ми пережили тяжкі випробування, радість і біль. Мое палкі бажання — щоб ми дев'ятеро, які разом зазирали в обличчя смерті, пронесли наше братерство через усе життя.

Виходячи за межі своїх можливостей, торкаючись найвіддаленіших кордонів людського світу, ми краєм ока побачили сяйво його справжньої величини. У найгіркіші миті відчуваю розпуки я, здається, зміг осягнути глибоке значення людського існування — значення, про яке не мав досі уявлення. Я побачив, що важливіше вміти чинити правильно, ніж бути сильним. Сліди випробувань залишилися на моєму тілі. Я врятувався і здобув свободу, якої вже ніколи не втрачу. Ця свобода дає мені впевненість і рівновагу, властиві людині, яка виконала свою місію. Вона сповнює мене радістю від того, що тепер я полюбив те, чого раніше цурався. Переді мною відкривається нове й прекрасне життя.

Ця книжка не просто описує наші пригоди, це документальне свідчення; часом подїї, які видаються позбавленими сенсу, насправді мають самодостатнє глибоке значення. У цьому й полягає високий зміст, здавалося б, безцільних вчинків.

МОРІС ЕРЦОГ

Паризький американський шпиталь
Червень 1951 року

Розділ 1

ВИРЯДЖАННЯ

Наближається день нашого від'їзду. Чи впораємося ми з усіма справами? Мобілізовано весь персонал Французького альпіністського клубу. В будинку № 7 на вулиці Ля-Боеті допізна світиться у вікнах; тут панує піднесений настрій, і майже щодня засідає Гімалайський комітет. О дев'ятій вечора, хвилина у хвилину, в залі збираються люди, від яких залежить доля експедиції. На цих таємних нарадах вони ухвалюють життєво важливі рішення: визначають бюджет, передбачають імовірні надзвичайні обставини, оцінюють ризики і, нарешті, обирають учасників.

Уже кілька днів як відомі імена членів експедиції. У мене буде чудова команда. Наймолодший — 27-річний Жан Кузі, високий хлопець аристократичної зовнішності; він був одним із найкращих студентів в Еколь Політекнік^{*}, а тепер працює аерокосмічним інженером. Жан нещодавно одружився, та заради нашої експедиції без вагань залишає юну дружину Ліз. Спокійний хлопець із дещо відсутнім поглядом; здається, він завжди обмірковує якісь важливі проблеми сучасної електронної галузі. Постійний напарник Кузі Марсель Шац також іде з нами. Він на два роки

* Політехнічна школа — престижний вищий навчальний заклад поблизу Парижа, славиться високим рівнем освіти з математики й фізики. — Прим. пер.

старший за Жана, має міцнішу статуру й полюбляє вишукано вдягатися, що не дивно, адже керує одним із закладів родинного бізнесу — престижною мережею ательє з пошиття одягу. Марсель любить правильне організування, порядок і методичність. Під час експедиції саме він завжди облаштовував табір. Альпінізм — основна пристрасть у його житті. Він і досі парубкує, тому ніщо не заважає йому перебувати весь вільний час у горах. Марсель живе в Парижі, тож до гірського раю йому не так і близько, але у вихідні годі й сподіватися застати його в місті.

Луї Ляшеналь до певного часу був альпіністом-аматором, але кілька років тому почав працювати інструктором у Національній школі лижного спорту й альпінізму. Для мешканців Шамоні^{*} він «чужинець», бо не з долини, а з Аннесі. Та попри таке сумнівне, на погляд місцевих мешканців (які ревниво ставляться до зазіхань на свої гори), походження, Луї разом із Гастоном Ребюффа і Ліонелем Терраєм був прийнятий до елітарної Компанії гідів Шамоні. Луї — чоловік середнього зросту, із пронизливим поглядом, гострий на язик. Він полюбляє епатувати й передавати куті меду, тож часом його висловлювання приголомшують. Абсолютно чесний із собою, він завжди без вагань визнає помилку. За кожної нагоди вони удвох із Ліонелем Терраєм вирушають у гори, у зв'язці штурмуючи найскладніші альпійські скелі.

Ліонель Террай, родом із Гренобля, також зумів стати гідом Шамоні. З Луї Ляшеналем вони ще та парочка — обидва категоричні й схильні до перебільшень. Ці двоє постійно змагаються за те, кому вдається бути епатажнішим. Та останнє слово завжди за Терраєм: він ніколи не поступиться. Хоча Террай інтелігентна людина, син лікаря, йому подобається вдавати такого собі незлостивого простака,

* Гірська долина в Північних і Західних Альпах на кордоні Франції з Італією і Швейцарією. На цій території розташована найвища точка Європи — гора Монблан. — Прим. пер.

гору м'язів без претензій на інтелект. Він став гідом Шамоні, бо безмежно закоханий у гори і почувається щасливим у цій професії. Минулого року Террай їздив до Канади навчати нової французької методики гірськолижного спуску й привіз звідти чимало колоритних лайливих примовок. «Я тут катаюсь на лижах аж дідько свище», — нещодавно написав він мені з-за океану. Наразі Ліонель знову в Канаді й повернеться лише за тиждень до нашого від'їзу.

Гастон Ребюффа має ганебне походження як на альпініста й надто на гіда Шамоні — він народився біля моря! Стерти таку пляму зі своєї репутації в Компанії гідів буде непросто! А проте саме на крутых скелях Каланкесу, між Марселеем і Кассіком, Ребюффа засвоював перші уроки скелелазіння. Гастон високий — майже на голову вищий за інших членів нашої команди. Він уже брав участь у найскладніших альпійських експедиціях і готовий, щойно повернувшись з однієї, одразу ж вирушати в наступну. Молода дружина Франсуаза та їхня маленька доця нечасто бачать чоловіка й татка в альпіністський сезон — він то в Шамоні, то в Кортіні д'Ампеццо, то в Церматті. Цього місяця він читає курс лекцій в Італії, та на моє прохання має повернутися, щойно зможе.

Така наша штурмова група, і лішого складу годі знайти в усій Франції. Ніхто й не сумнівається у правильності цього вибору, навіть поза нашими спинами. Якби альпіністська громада провадила вибори, то перемогли б саме ці люди.

Жодних питань не поставало і щодо участі оператора Марселя Ішака; він — один із наших головних козирів. Марсель уже бував у Гімалаях 1936 року. Та де тільки він не бував! Чекаю на його приїзд, щоб почути корисні поради — наразі він у Гренландії з Полом-Емілем Віктором, а звідти летить до Аспена, що у штаті Колорадо, де зніматиме чемпіонат світу з гірськолижного спорту. До команди Марсель прилучиться лише за кілька днів до того, як ми вирушимо в Індію.

На Ішака буде покладено кілька завдань. Крім фільмування експедиції він відповідатиме за все, що стосується фотографування. Кожен з нас матиме по фотокамері, та саме Марсель дбатиме, щоб усі вони працювали, і зберігатиме наші плівки. Цьому ерудованому, старанному і кмітливому чоловікові буде доручено ще один напрям роботи — збирати й документувати наукові дані. Ішак дотепно вирішив проблему стосовно дружини (так, це одна з найбільших проблем кожного альпініста!), узявши шлюб із такою самою фанаткою сходжень.

Нашим лікарем, як ми сподіваємося, буде Жак Удо. Поруч із першокласним хірургом можна буде дозволити собі таке задоволення, як переломи. Але наразі він по самі вуха в роботі. Жак забороняє турбувати його в лікарні Сальпетрієр, де він виконує операції на судинах під керівництвом свого шефа Мондора. Те, що він робить в операційній, видається мені просто неймовірним, тож я постійно перепитую: «І ти хочеш сказати, що цей пацієнт справді вижив?». Його завжди неабияк потішає мое невігластво в хірургії. Серед альпіністів не так багато хірургів, і мій досвід підказує, що Жак для нас просто знахідка.

— То як, Удо, ти нарешті визначився?

— Слухай, мені зараз ніколи, — він заклопотано закочує очі. — Я відповім завтра.

І так він тримає нас із Деві в підвішеному стані цілий тиждень. За два дні до від'їзду ми нарешті витягуємо з нього довгоочікуване «так». Обов'язки Удо — пильнувати за нашим здоров'ям, лікувати в разі захворювань і нещасних випадків, а також регулярно інформувати мене про фізичний стан усіх учасників експедиції та їхню акліматизацію. Крім того, він зможе застосувати свої таланти, лікуючи місцевих мешканців.

Залишалося одне гостре питання: хто буде нашим місцевим координатором. Хотілося б, щоб француз — із ним легше вдасться порозумітися. Кілька днів тому Робер Тезена дю Монсель рекомендував одного молодого дипломата

з нашого посольства у Нью-Делі. До людини із цими функціями чимало вимог. Вона має володіти, крім англійської, ще й гіндустані й основними місцевими мовами — гуркгали й тибетською. Обов'язків чимало: організовувати транспорт, забезпечувати дипломатичні контакти для взаємодії з місцевою владою в столиці Непалу Катманду та всіх регіонах, через які пролягатиме наш шлях. Вочевидь, Франсіс де Нуаель ідеально відповідає цим вимогам. А якщо додати, що він завзятий скелелаз і почувається в горах як у дома, то стає зрозумілим: для нас він буде незамінним кадром.

Нуаель — єдиний, із ким я не знайомий особисто. Утім від його батьків і сестри я багато чув про цього молодика з гарною статурою і проникливим поглядом. Тож здається, наче ми добрі приятели. Він уміє вирішувати проблеми і спілкуватися з місцевими посадовцями. Нещодавно він супроводжував у подорожі до Катманду нашого посла в Індії Непалі Деніеля Леві, дуже авторитетну особу в цих країнах. Франсіс брав участь у перемовинах, унаслідок яких французьким експедиціям було надано дозвіл заходити вглиб непальської території — а треба сказати, що такий дозвіл мало хто отримує. В Індії професор Раоль, який і сам брав участь у кількох гімалайських експедиціях, допоможе Нуаелеві найняти в Дарджилінгу шерпів, із більшістю яких він знайомий особисто.

Ось таку команду ми дібрали — усі заповзяті альпіністи, кожен із виразною індивідуальністю і сильним характером. Усі палко прагнуть опинитися в Гімалаях, адже мріяли про них не один рік. Як влучно сказав Лішеналь, «та ми готові повзти туди хоч би й рачки».

Тут я мушу чітко сказати, що наш ентузіазм не містить жодних корисливих мотивів. Усі члени команди від початку знали, що їм нічого не належить і вони нічого не отримають після повернення*. Усі мали суто іdealістичні міркування.

* Згідно з практикою альпіністських товариств усі доходи, незалежно від джерел, надходять у фонд подальших експедицій. — Прим. пер.

Ідеалізм — це те, що завжди об'єднує альпіністів, хай які різні їхнє походження, особистий досвід і характер.

До відправлення лише кілька днів. Ми з Марселем Шацом напосідаємо на постачальників, щоб швидше отримати все потрібне спорядження. Руки болять від ін'екцій: щеплення від жовтої лихоманки, холери, віспи... Та хто цим журився б? Настрій в усіх піднесений.

Увечері 28 березня гімалайський комітет збирається востаннє, присутні всі члени експедиції. Люсьєн Деві, президент клубу й ініціатор експедиції, окреслює історію альпіністських походів у Гімалаї та конкретизує наші завдання.

— Масштаби Гімалаїв такі, що ці гори цілком заслуговують назви третього полюса світу^{*}. Двадцять дві експедиції з різних країн намагалися подолати той чи той восьмитисячник. Нікому ще не вдалося.

Далі він визначає наш план дій:

— Маючи із собою шість тонн спорядження і провізії, ви перетнете кордон Індії й заглибитеся в раніше закриту для нас непальську територію^{**}. За три тижні ви дістанетесь селища Тукуча, центру високогірної долини, розташованого між двома горами, які нас цікавлять, — Дгаулагірі й Аннапурною. Отже, ваша мета — Дгаулагірі, 8167 метрів, або Аннапурна, 8075 метрів^{***}, обидві в самому серці Непалу. Якщо сходження на жодну із цих вершин видаватиметься вам неможливим, тоді ви маєте взяти як утішний приз якусь нижчу гору. У цьому не буде аж ніякої ганьби.

— Усі попередні експедиції в Гімалаї, — веде далі Люсьєн, — штурмували добре відомі й раніше досліджені вершини. Та наша ситуація кардинально інша — про жодну з обраних гір ми практично нічого не знаємо. Немає

* Протяжність гірських масивів Гімалаїв становить приблизно 2500 кілометрів. Система гір охоплює майже 200 вершин заввишки понад 7000 метрів і 14 — заввишки понад 8000 метрів. — Прим. пер.

** Територія Непалу до 1948 року була закрита для європейців. — Прим. наук. ред.

*** Висота за даними Ерцога. За офіційними даними — це 8091 метр. Тут і далі висота гір у метрах подана за даними із сайту peakbagger.com. — Прим. ред.